

Лідія КИЦИЛА

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОМОНІМІЇ В СЛОВ'ЯНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Омонімія належить до тих лінгвістичних понять, які відзначаються неоднозначністю підходів та трактувань. Саме тому це явище ніколи не втрачало своєї актуальності, а отже, і зацікавлень мовознавців. Питання омонімії можна розглядати як у плані лексикологічних досліджень, так і з позиції лексикографічної фіксації фактів сучасної мови. Ще О.Потебня у праці “Із записок з російської граматики” відзначив наявність омонімії та відсутність полісемії за умови наявності більше, ніж одного значення у мовному знаку: “Ми вважаємо багатозначність поняттям хибним: де два значення, там два слова”¹.

На початку ХХ ст. створена омонімічна теорія Ж.Жильерона, згідно з якою омоніми не завжди небезпечні та шкідливі для мови. Французький мовознавець стверджував, що існує так звана “терпима омонімія”, дозволена мовою (чи радше мовленням), бо вона не лише не стоїть на перешкоді порозумінню, а й сприяє компактності мови, є засобом економії мовних ресурсів, і “нестерпна омонімія”, якої слід уникати та позбуватися.

Омонімічний ряд складається з елементів, що переважно належать до різних, віддалених сфер дійсності. Чим більша відстань між ними, тим менша ймовірність того, що омоніми “зустрінуться” в одному контексті, що може спричинити непорозуміння. Отже, омонімія, згідно з цією теорією, діє негативно за умови “зустрічі” слів-омонімів, яка можлива тоді, коли слова йдуть одними шляхами мислення. В іншому випадку не може бути й мови про негативність омонімії. Інша річ, якщо слова-омоніми вживаються для позначення реалій, які належать до однакових чи споріднених сфер дійсності: опинившись поруч у контексті, вони можуть призвести до непорозуміння, тому підлягають процесу деомонімізації.

Явище омонімії в лінгвістичній літературі ніколи не трактувалося однозначно. Цей вид формального парадигматичного зв'язку розглядався з полярних точок зору. Р.Бріджес, наприклад, стверджував, що мова, у якій існує багато омонімів, не може бути зручною для мовлення, а тим більше для наукового вжитку². В. Абаєв трактував омонімію як явище несистемне, з мізерним пізнавальним інтересом (на відміну від полісемії)³. Визнаючи факт існування в мові омонімії, І.Ожегов не вважав необхідним її дослідження⁴. О.Реформатський стверджував, що “омоніми – це прикре непорозуміння”, він різко критикував дослідників, які стояли на позиції збагачення словникового запасу мови за рахунок омонімів⁵. Як негативне явище, що утруднює

¹ Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. Москва, 1958. С.33.

² Bridges R.S. On English Homophones // Society for Pure English. Oxford, 1919. S.5.

³ Абаев В.И. О подаче омонимов в словаре // Вопросы языкознания. 1957. №3. С.40.

⁴ Ожегов С.И. Выступление на дискуссии по вопросам омонимии // Лингвистический сборник. Москва, 1960. Вып. IV. С.70.

⁵ Реформатский А.А. Введение в языкознание. Москва, 1967. С.89.

процес комунікації, як категорію “семантично негативну” характеризував омонімію Л.Новіков⁶, порівнюючи її з полісемією, що, на його думку, є регулярною та пропорційною. Негативно сприймає омонімію і Л.Малаховський, на думку якого вона сповільнює процес комунікації, примушує звертатися до контексту для усунення неоднозначності⁷. Е.Еман відстоював думку, що омонімія призводить до непорозуміння, тому є суттєвою перешкодою для мови⁸.

В українському мовознавстві така думка теж побутує, зокрема, її дотримуються автори підручників з сучасної української мови⁹, а також інші мовознавці, наприклад, Ю.О.Карпенко¹⁰ та А.П.Коваль¹¹.

Існує й інший підхід до проблеми омонімії. Так, прихильники Празької школи трактують омонімію принаймні нейтрально. Б.Трика називає її “суттєвим фактором у розвитку фонологічної системи мови”¹². Л.Булаховський у своїх працях “З життя омонімів” та “Омонімія в слов’янських мовах” зробив загальний огляд омонімії і дав контрастивний опис омонімів у слов’янських мовах¹³. Учений вважав, що омонімія практично не створює жодних незручностей для мови, тому омонімію не варто розглядати як явище негативне. В цьому його підтримував Р.Будагов¹⁴. Такої ж думки дотримувався Ф.Маулер, який стверджував, що омонімія є засобом економії мовних ресурсів і що вона сприяє компактності мовної системи¹⁵.

Різні погляди на омонімію мали українські мовознавці М.Демський¹⁶, В.Кононенко¹⁷, Л.Лисиченко¹⁸, М.Муравицька¹⁹, М.Кочерган²⁰, І.Олійник²¹. Праці цих дослідників широко відомі як науковцям, так і всім тим, хто цікавиться проблемою омонімії. Менш знайомі для загалу розвідки чеських та словацьких лінгвістів, присвячені цим питанням.

Досліджуючи взаємовплив форми та значення слова, О.Духачек дійшов висновку, що омонімія не є шкідливою для мови, що підтверджується існуванням омонімів практично у всіх мовах. Більше того, в літературі трапляються випадки використання слів-омонімів з різною метою, наприклад, для створення каламбурів²². Цікавим є твердження чеського мовознавця про те, що різниця між омонімами та багатозначними словами полягає тільки в походженні цих слів. У результаті О.Духачек доходить висновку, що в мові малопомітним є перехід від паронімії до омонімії, так само

⁶ Новиков Л.А. Семантика русского языка. Москва, 1983. С.209.

⁷ Малаховский Л.В. Теория лексической и грамматической омонимии. Ленинград, 1990. С.25.

⁸ Эман Э. Об омонимии в немецком языке // Вопросы языкознания. 1960. № 5. С.123.

⁹ Волох О.Т., Чермерисов М.Т., Чернов Е.Т. Сучасна українська літературна мова. Київ, 1989; Доленко М.П., Дацюк І.І., Квашук А.Г., Поповський В.Д. Сучасна українська мова. Київ, 1974; Жовтобрюх А.А. Українська літературна мова. Київ, 1984.

¹⁰ Карпенко Ю.А. Вступ до мовознавства. Київ, 1990

¹¹ Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ, 1967.

¹² Празский лингвистический кружок. Сборник статей. Москва, 1967. С.275.

¹³ Булаховский Л.А. Из жизни омонимов // Збірник наукових праць. У 4-х т. Київ, 1978.

¹⁴ Будагов Р.А. О так называемом “промежуточном звене” в смысловом развитии слов // Проф. МГУ В.В.Виноградову. Москва, 1958.

¹⁵ Маулер Ф.И. Грамматическая омонимия в современном английском языке. Ростов, 1983.

¹⁶ Демський М.Т. Дієслівні фразеологічні омоніми // Українська мова і література в школі. 1974. № 3.

¹⁷ Кононенко В.І. Омонімія синтаксичних конструкцій // Мовознавство. 1970. № 2.

¹⁸ Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. Харків, 1977.

¹⁹ Муравицька М.П. Психолінгвістичний аналіз лексичної омонімії // Мовознавство. 1975. № 3.

²⁰ Кочерган М.П. Слово і контекст. Львів, 1980.

²¹ Олійник І.С. Слово в лексичній системі української мови: Сучасна українська літературна мова // Лексика і фразеологія. Київ, 1973.

²² Ducháček Otto. O vzájemném vlivu tvaru a významu slov. Praha, 1953. S.11.

як від омонімії до бісемантизму чи полісемантизму, бо такий взаємовплив природній і означає відновлення фактичного або уявного порушення “згоди” між поняттям та його вираженням.

Проблемами омонімії займалися також чеські та словацькі лінгвісти М.Форман, В.Шмілауер, Л.Дюрович, Ш.Пеціар, М.Тешітелова, Е.Пауліни, В.Бланар та ін. Цьому питанню присвячена окрема наукова розвідка²³. Вивчаючи явище омонімії, ці дослідники спиралися в основному на дефініції О.Реформатського та О.Ахманової як авторитетних фахівців у цій галузі мовознавства. Проте при розробці теоретичних проблем омонімії не слід забувати про прагматичні сторони питання, тобто про використання цих знань у мовленнєвій практиці, літературній творчості тощо. У системі рідної мови явище омонімії залишається майже непомітним для загалу, оскільки суттєво не впливає на порозуміння між людьми. Виходячи з цього, омонімію, на наш погляд, варто вивчати у системі двох або декількох мов, особливо близькоспоріднених. І тут відразу виникає проблема дефініції, бо погляди лінгвістів на це питання – полярні. Лінгвістичний статус міжмовної омонімії досі чітко не сформульований. Нашою метою є представити декілька підходів до питання міжмовної омонімії у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві.

Синхронно-порівняльний аналіз лексичного складу споріднених мов, один з найсучасніших та найцікавіших напрямів мовознавства, привертає щораз більшу увагу лінгвістів, оскільки не лише слугує з’ясуванню особливостей взаємодії лексико-семантичних корелятивів, а й виявляє ступінь близькості мов, розкриває процеси, задіяні в семантичній трансформації споріднених лексем. І тут на перший план виходить явище міжмовної омонімії як результат близькості форми та змісту слів у білінгвальному просторі.

Одним із перших факт існування міжмовної омонімії у слов’янських мовах визнав корифей українського перекладознавства М.Рильський²⁴. У східнослов’янському мовознавстві “міжмовними омонімами” називають цю лексичну категорію О.Реформатський, А.Супрун, В.Мокієнко, П.Шуба, І.Ровдо, Н.Заславська, С.Грабчиков, В.Коптілов та ін.

В українському мовознавстві термін “міжмовна омонімія” відстоює, зокрема, М.Кочерган. Обґрунтовуючи назву “Словника російсько-українських міжмовних омонімів”, учений стверджує, що “у мові білінгва або полілінгва різномовні слова, які збігаються за формою, але відрізняються за змістом, здобувають однаковий статус, як і внутрішньомовні омоніми”²⁵. Мовознавець цитує Р.А.Будагова, який визнає наявність міжмовної омонімії, якщо йдеться про споріднені мови, причому диференціює ситуацію в близькоспоріднених мовах та у мовах більш віддалених. Уклавши вперше в Україні лексикографічну працю контрастивного плану, М.Кочерган проторував шлях для наукових досліджень у галузі типологічного аналізу інших слов’янських мов, адже цьому аспекту лексикології вітчизняні лінгвісти досі не приділяли належної уваги.

По-іншому визначає дефініцію міжмовної омонімії харківський вчений В.Дубічинський: “Під міжмовною омонімією ми розуміємо мінімум чотиричленну структуру (при зіставленні двох мов), коли спостерігається схожість зовнішніх форм

²³ Див.: *Кіцла Лідія*. Чеські та словацькі мовознавці про омонімію// Проблеми слов’язнавства. Вип.50. С.77–85.

²⁴ *Рильський М.* Художній переклад з однієї слов’янської мови на іншу. Київ, 1958. С. 3.

²⁵ *Кочерган М.* Словарь русско-украинских межъязыковых омонимов. Киев, 1997. С.393.

інтернаціональних омонімічних лексем двох/або більше мов”²⁶. Він поділяє міжмовні омоніми на “співвідносні, коли спостерігається “дзеркальне” формально-семантичне відображення омонімів різних мов; частково співвідносні та неспіввідносні міжмовні омоніми, коли не спостерігається збігу значень омонімів зіставлених мов – часто внаслідок випадкового формального збігу”. Слід зауважити, що В.Дубічинський досліджує неспоріднені мови. Аналізуючи також такі терміни, як міжмовні пароніми, псевдоінтернаціональна лексика, міжмовні синоніми, він доходить висновку, що “найбільш адекватним терміном на позначення формально схожих, але семантично розбіжних лексем є термін “хибні лексичні паралелі”²⁷. Отже, не відкидаючи терміна “міжмовна омонімія”, автор надає перевагу власній дефініції – “лексичні паралелі”, тобто “формально схожі до ступеня ототожнення лексеми двох та/чи більше синхронічно зіставлюваних мов”²⁸. Далі він ділить їх на повні та неповні лексичні паралелі, що, на нашу думку, збігається з загальноприйнятою класифікацією омонімів. Інакше трактує В.Дубічинський збіжні значення неповних лексичних паралелей – він пропонує називати їх інтерлексемами, тобто інтернаціональними ЛСВ (лексико-семантичними варіантами) лексем. Цим, вважає вчений, підкреслюється своєрідність кожної мови і не чиняться перешкоди ототожненню лексем у порівнюваних мовах. Окрім цього, мовознавець виділяє ідіолексеми, які відображають національно-культурну самобутність лексем. Отож, типологічно В.Дубічинський відображає лексичні паралелі за такою схемою:

- повні та неповні, що, в свою чергу, діляться на інтерлекси та ідіолекси;
- інтерлексеми;
- хибні, які відображені як етимологічно пов’язані та етимологічно не пов’язані²⁹.

Цікавим, на нашу думку, є звернення В.Дубічинського до питання використання міжнародної термінології, що на сьогодні є дуже актуальним і подекуди болючим для української лінгвістики. Українська термінологія з відомих об’єктивних причин не є достатньо розвинутою, але й за наявності українського відповідника перевага часто надається іншомовній лексичній одиниці. В.Дубічинський називає “зовні схожі термінологічні одиниці різних мов” термінологічними паралелями і поділяє їх, подібно до лексичних паралелей, на повні, неповні та хибні³⁰. Інтернаціональний термінологічний ЛСВ автор пропонує називати інтертерміном. Він виділяє серед них ідіотерміни, виходячи із семантичної структури терміна в українській чи будь-якій іншій мові, де, поряд з інтернаціональним, з’являється суто своє, національне, значення. Повні і неповні термінологічні паралелі він об’єднує в інтертермінами, які визначає як “зовні схожі до ступеня ототожнення термінологічні лексеми двох або/та більше синхронічно зіставлюваних, як споріднених, так і не споріднених, мов з повним чи частковим збігом семантичних структур (або з єдиним збіжним термінологічним значенням)”³¹. Між термінологічними паралелями теж бувають одиниці, подібні за зовнішньою формою, проте вони не мають жодного збіжного значення, тобто є хибними термінологічними паралелями. Безперечно, запропонована В.Дубічинським типологія лексичних одиниць, які в традиційному мовознавстві прийнято називати міжмов-

²⁶ Дубічинський В. Лінгвістичний апарат на опис лексичних та термінологічних паралелей // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. Том 1. Харків, 1993. С.118.

²⁷ Там само.

²⁸ Там само. С.117.

²⁹ Там само. С.120

³⁰ Там само. С.121.

³¹ Дубічинський В. Лінгвістичний апарат на опис лексичних та термінологічних паралелей. С.121.

ними омонімами, або “фальшивими друзями перекладача”, цікава і прагматична. Зрештою, і сам автор діалектично об’єднує ці поняття в єдину теоретичну систему. Виходячи з дослідження споріднених слов’янських мов, ми схиляємося до традиційної класифікації міжмовних омонімів, яка, до речі, прийнята і в польському та чеському мовознавстві. Так, польська дослідниця П.Стасінська, досліджуючи типи семантичних відносин у межах російсько-польських омонімів, теж застосовує термін “міжмовна омонімія”. Аналіз зібраних нею матеріалів дає підстави зробити певні висновки про те, що “однорідні з генетичної точки зору слова настільки своєрідно функціонують у кожній мові, що це не дозволяє говорити про їх семантичну єдність”³². Автор порівнювала групи корелятивних у звуковому відношенні пар, що дало змогу виявити причини розходжень формальних корелятивів на понятійному рівні. Зокрема, були з’ясовані наступні порушення семантичної кореляції міжмовних омонімів: полісемія слова в одній мові – моносемія в другій; архаїчне значення слова в одній мові – неархаїчне в іншій; вільне функціонування слів в одній мові – структурно обмежене вживання в другій; зміщення слова однієї з мов з нейтральної до експресивно забарвленої, а отже, стилістично обмеженої лексики; функціонування міжмовних омонімів із значеннями, що наближені до протилежних; семантична різниця, яка базується на різних сферах вживання значень слів, що порівнюються; семантична невідповідність як наслідок розходження в переносних значеннях; семантичні розходження внаслідок запозичень або внутрішньої форми найменування; розходження предметно-логічного змісту, пов’язані з різницею національно-культурних реалій; відсутність семантичної кореляції міжмовних омонімів у зв’язку з асиметричністю їх синонімічних рядів. У результаті дослідження чесько-української омонімії маємо підстави стверджувати, що міжмовні омоніми як спільного слов’янського походження, так і запозичені, у споріднених мовах відзначаються і певними закономірностями у семантиці, і розходженням у співвідносності та значеннях слів.

Значний внесок у вивчення російсько-польської лексичної та словотворчої омонімії зробила Е.Балаликіна. Розглядаючи практичне питання викладання російської мови як іноземної, автор застосовує термін “міжмовна омонімія” та відстоює історичний підхід до вивчення співзвучних слів слов’янського походження, що, на її думку, “допомагає об’єднувати міжмовні омоніми у певні групи, полегшує процес їх семантизації”³³. Досліджуючи історично закономірний семантичний процес розширення та звуження семантики слова, вона застосовує цей закон при класифікації російсько-польських омонімів. Далі Е.Балаликіна доходить висновку, що різниця у значеннях співзвучних польсько-російських слів може бути зумовлена метафоричними, метонімічними та іншими змінами, про які згадують переважно тоді, коли йдеться про структуру однієї мови, проте вони добре простежуються і на міжмовному рівні внаслідок історичних змін у структурі загальнослов’янського кореня³⁴. Цікавим, на нашу думку, є спостереження автора щодо однокоренових слів у російській та польській мовах, які мають протилежні значення і котрі Е.Балаликіна відносить до міжмовної

³² *Stasińska Polina*. О некоторых типах семантических отношений в пределах русско-польских омонимов // II Spotkania językoznawcze. W kręgu semazjologii, leksykologii i terminologii. Materiały z Międzynarodowej Konferencji w Opolu-Szczedryku 12–13 września 1986. Opole, 1988. S.263.

³³ *Balalykina E.A.* Основные приемы изучения русско-польской лексической и словообразовательной омонимии // II Spotkania językoznawcze. W kręgu semazjologii, leksykologii i terminologii. S.19.

³⁴ *Balalykina E.A.* Основные приемы изучения русско-польской лексической и словообразовательной омонимии. S.20.

енантисемії³⁵. Такі слова з полярно різними відтінками значень в семантиці дійсно знаходимо у будь-яких двох чи більше слов'янських мовах, і вони теж є результатом семантичних законів розвитку спільнокореневих слів.

Не обмежуючись суто лексичним дослідженням російсько-польських омонімів, Е.Балаликіна вивчає словотворчу структуру цього явища, слушно зауважуючи, що семантичного розвитку, а отже, певних змін у внутрішній структурі слова, зазнають і непохідні, і похідні слова. При цьому, зазначає мовознавець, необхідно відокремлювати від похідних слів загального походження (мотивованих спільним слов'янським коренем) слова, які стали омонімічними через омонімічність похідних основ³⁶. Це явище у мовознавстві має умовну назву "віддзеркалена омонімія". У таких випадках семантика співзвучних похідних слів, на думку автора, повністю визначається семантикою похідних основ, котрі можуть бути результатом самостійного семантичного розвитку.

Усі перелічені дослідження, безумовно, мають велике теоретичне та практичне значення, але з огляду досліджуваної нами проблематики чесько-української міжмовної омонімії найбільший інтерес викликають праці чеських мовознавців, які визнають факт існування міжмовної омонімії. Виходячи з цього більш детально зупинимось на поглядах відомого чеського лінгвіста Й.Влчека, який ґрунтовно вивчав російсько-чеську омонімію, результатом чого став укладений ним словник російсько-чеської омонімії та паронімії³⁷. Він теж констатує факт недостатнього теоретичного дослідження тієї частини словникового запасу споріднених мов, для котрих умовно застосовується термін "так звана міжмовна омонімія". І хоча стосовно чеської та російської мов існувала думка про невелику кількість таких лексем в обох мовах, дослідження Й.Влчека довели протилежне – міжмовних омонімів у цих мовах виявилось чимало, а саме – 3500 слів, причому автор не брав до уваги спеціальних, скажімо, термінологічних, словників; розглядався лише матеріал словників загальних. Основним принципом відбору лексем був збіг основних словникових форм, хоча існує значно більше слів, що збігаються лише в одній із них.

Виходячи із загальноприйнятого визначення, що омоніми – це слова різні за походженням та значенням і що їх однаково звучання – це випадковість, і жодного внутрішнього зв'язку між ними немає, Й.Влчек доводить безперечність спільного походження, а часто, в минулому, і спільного значення, великої кількості омонімів у близькоспоріднених мовах. Дослідження значного пласту чеської та російської лексики поставили перед ученим проблему дефініції явища, яке, на його думку, є найвищим ступенем лексичної інтерференції. Чеський мовознавець ставить перед собою питання, яке досі залишається каменем спотикання у світовій лінгвістиці, а саме: чи можна вважати правомірним термін "міжмовна омонімія"? Розглядаючи омоніми як слова, що однаково звучать, але мають різне значення, на прикладі російської та чеської мов (це, на нашу думку, однаковою мірою стосується і чесько-українських лексичних досліджень), Й.Влчек слушно зауважує, що в такому контексті цей термін є неточним, оскільки дуже рідко фіксується звукова тотожність при різниці значень у цих двох мовах. Навіть при подекуди великій фонетичній подібності слів у цих мовах існує різниця в наголосі, вимові, в тривалості звуків, яка в чеській мові часто виконує

³⁵ Балалыкина Э.А. Энантисемия как лексико-грамматическое явление // *Przegląd Rusystyczny. Zeszyt 1–2*. 1985. S.75–84.

³⁶ Balalykina E.A. Зазнач. праця. S.23

³⁷ Vlček Josef. Úskalí ruské slovní zásoby. Slovník rusko-české homonymie a paronymie. Praha, 1966.

функцію творення нових значень³⁸. Що стосується графічного аспекту питання, то тут варто говорити про омографію, оскільки різниця в графічній системі не може бути перешкодою для подібності слів. Отже, на думку чеського мовознавця, у контексті двох чи більше мов міжмовні омоніми слід характеризувати як слова, що подібно звучать, мають подібне написання, але різне значення. Далі автор перелічує наступні ознаки міжмовної омонімії:

- 1) звукова схожість;
- 2) графічна схожість або еквівалентність;
- 3) різниця у значенні;
- 4) можливість впливати як на цілі слова, так і на їх окремі форми³⁹.

Стосовно міжмовної омонімії у слов'янських мовах можна назвати цілу низку факторів, що її зумовлюють, а саме: різниця в розвитку фонетичної системи, морфологічної будови, словотвору, а також семантичні та стилістичні зміни. Щодо останніх, то основним джерелом виникнення омонімів є полісемія. Проблема розмежування полісемії та омонімії, мабуть, найважча, оскільки процес розщеплення колись спільного значення дуже складний і нечіткий. Слід зазначити, що такого роду омонімія трапляється не лише в словах спільного походження, а й у запозиченнях (наприклад, у чеській мові використовується слово *autokař* у значенні "автобус", а в українській "автокар" – електричний візок для перевезення вантажів). Окремо можна виділити численні приклади міжмовної антонімії, тобто слів, подібних за звучанням та графікою, але протилежних за значенням. Найбільш яскраво це демонструють лексеми *zářach* – запах. В українській мові співзвучному чеському слову відповідає значення "сморід". І навпаки, чеське *vonět* – пахнути, в українській, має відповідник "воняти" (правда, рідше вживаний), тобто смердіти. Цікавим прикладом такої міжмовної антонімії, на нашу думку, є похідне від *vonět* чеське слово *voňavka*, у перекладі – парфуми.

Грунтовно дослідивши російсько-чеські омоніми, Й.Влчек дійшов висновку, що міжмовна омонімія охоплює лексичну групу слів, які є результатом складного шляху розвитку як форми, так і змісту; при динамічному розвитку слів, які колись мали спільне значення, в них відбулися певні семантичні зміни, що і призвело до виникнення міжмовної омонімії. Найбільше труднощів при розгляді основних аспектів, що характеризують міжмовну омонімію, особливо споріднених мов, виникає через дуже прозору межу між омонімією та полісемією. Зрештою, це характерна ознака омонімії в системі однієї мови. Однак при вивченні міжмовної омонімії необхідно брати до уваги диференційну полісемію в обох мовах. Розглянувши питання походження омонімії, можна стверджувати, що при порівнянні лексичних систем споріднених мов простежується така ж мотивація, як і в межах однієї мови. Але не слід механічно застосовувати до міжмовної омонімії ті ж методи і підходи, що й до одного мовного середовища, наприклад, не можна вимагати, щоби звукова подібність була збережена у повній парадигмі, якщо йдеться про різні мовні системи.

Наведені у статті факти наукового опрацювання проблем міжмовної омонімії засвідчують перспективність вивчення цього явища, особливо в плані синхронно-порівняльного аналізу лексичного складу споріднених слов'янських мов. Прослідковується, зокрема, зацікавленість сучасних лінгвістів міжмовною омонімією як у перекладознавчому та дидактичному аспектах (маємо на увазі інтерференційні помилоки

³⁸ *Vlček Josef*. K problematice rusko-české homonymie // Acta Universitatis Carolinae-Philologica 3 Slavia Pragensia IY, 1962. S.469.

³⁹ Там само. С.470.

внаслідок перекладу омонімів та опанування ними в процесі вивчення іноземної мови – Й.Влчек, П.Стасінська, Е.Бабаликіна), так і в контрастивному, йдеться про дослідження лексичних корелятивів у двох чи більше мовах, виявлення причин та наслідків контактування цих мов (М.Кочерган). Слід також зауважити, що теоретичні питання міжмовної омонімії в сучасній славістиці недостатньо опрацьовані, навіть поверховий огляд праць, присвячених проблематиці міжмовної омонімії, свідчить про суттєві розбіжності в поглядах лінгвістів, деякі вчені навіть заперечують існування цієї лексичної категорії у системі двох мов (Л.Малаховський). Зрештою, нема єдності в підходах до самого поняття міжмовної омонімії. Саме тому типологічний аналіз міжмовних омонімів у споріднених слов'янських мовах як на рівні системи, так і на рівні функціонування, з погляду плану вираження та плану змісту, глибоке дослідження їх генетичної, словотвірної та семантичної структури вкрай необхідний та актуальний для розвитку контрастивної лінгвістики.